

R E C E N Z J E

Tradycja, terażniejszość i przyszłość edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej,
red. Anna Pękala, Agnieszka Leszcz-Krysiak, Wydawnictwo Akademii Jana
Długosza, Częstochowa 2016, 281 s.

Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna jako subdyscypliny pedagogiki ogólnej budują refleksję nad istotą, obiektem, wartościami, treściami oraz sposobami wychowania i nauczania dziecka w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym. Wyjaśniają i interpretują problemy dotyczące wczesnej edukacji dziecka na tle filozoficznych, psychologicznych i socjologicznych koncepcji rozwoju człowieka oraz przemian społeczno-politycznych, naukowo-technicznych i ideowych. Poszukują swojej prawomocności w dyskursach paradygmatacznych i interparadygmatacznych, zakładając wielość języków narracji i różnorodność rodzajów wiedzy na temat opieki, wychowania, nauczania, uczenia się. Odwołują się do tradycji, interpretują terażniejszość, prognozują przyszłość, odwołują się także do myślenia krytycznego, które w ujęciu filozoficznym jest krytyką rozumu pedagogicznego oraz krytyką rozumienia sensu zjawisk edukacyjnych na tym etapie kształcenia. Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna analizuje zatem fakty i zjawiska dotyczące wczesnej edukacji dziecka w kontekście teoretyczno-praktycznym, łączy elementy wiedzy psychologiczno-społeczno-filozoficznej i kulturowej, formułuje propozycje pedagogiczne, poddając je zarazem analizie krytycznej. Te tak ważne subdyscypliny uprawiane są jako nauki zorientowane teoretycznie i praktycznie. Teoretycznie — bo stawiają sobie za cel poznanie, opis i wyjaśnienie określonych faktów, zjawisk, też w odniesieniu do dawnych i aktualnych problemów wczesnej edukacji dziecka. Praktycznie — bo obejmują sferę działalności nauczycieli i uczniów w procesie nauczania i wychowania oraz składniki procesu edukacyjnego: cele, treści, metody, formy, środki dydaktyczne, kontrolę i ocenę, a także uwarunkowania tego procesu.

Dokonujące się zmiany w pedagogice przedszkolnej i wczesnoszkolnej należy rozpatrywać w szerszym kontekście, z perspektywy innowacyjnych przeobrażeń podstaw teoretycznych i metodologicznych, rozumianych jako przeobrażenia paradygmataczne. Dzięki nim możemy odnieść się do statusu realizowanej w przedszkolach i szkołach koncepcji kształcenia zintegrowane-

go, określić sposoby analizy rzeczywistości edukacyjnej, wyjaśnić obserwowane czy też rejestrowane badawczo fakty oraz zjawiska edukacyjne. Istnieje kilka przesłanek do podjęcia problematyki związanej z pedagogiką wczesnoszkolną — jej rolą, zadaniami, przeobrażeniami i interdyscyplinarnym charakterem. Mają one źródło teoretyczne w zmianach, jakie obecnie zachodzą w warunkach badań naukowych. Zmiany te dotyczą metodologii pedagogiki i jej nowej orientacji, związanej z odejściem od paradygmatu pozytywistycznego i scjentyistycznego, w tym zwłaszcza z dążeniem do formułowania ogólnych praw i zasad, które w efekcie stają się podstawą uniwersalnych procedur edukacyjnych. W dobie intensywnych przeobrażeń w edukacji można zauważyć różnorodność podejść edukacyjnych, „inność” pozycji dziecka i roli nauczyciela, dobierania celów edukacyjnych, metod nauczania i form pracy, organizacji pracy wychowawczo-dydaktycznej i dydaktyczno-wychowawczej w szkole. Zmieniają się również wymagania dotyczące systematycznego poszerzania wiedzy przez nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, którzy mają dostosować proces wychowawczo-dydaktyczny i dydaktyczno-wychowawczy do możliwości rozwojowych dziecka.

Współczesna edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna stanie kolejną przed nowymi wyzwaniami strukturalnymi, organizacyjnymi, programowymi i metodycznymi, wymagającymi przemyślnych rozwiązań w zakresie praktyki edukacyjnej. Obecny jej stan wymaga radykalnej modyfikacji, a przede wszystkim zmiany dotychczasowego modelu wychowania i nauczania stosowanego przez nauczycieli w przedszkolach i szkołach. Ten sztywny i uniformistyczny styl pracy nauczycieli nie stwarza harmonijnych możliwości rozwoju dla dziecka, ucznia, wręcz odwrotnie — niweluje i hamuje je, przyczyniając się do powstawania wielu problemów wychowawczych, trudności i niepowodzeń szkolnych.

W kontekście powyższych refleksji poznawczych i przemyśleń autorów poszczególnych artykułów odnoszących się do teorii i praktyki edukacyjnej w klasach I–III powstała niezwykle interesująca monografia zbiorowa pt. *Tradycja, terażniejszość i przyszłość edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej* pod redakcją Anny Pękali i Agnieszki Leszcz-Krysiak.

Publikacja składa się z trzech części, a każda z nich — z kompatybilnie i interdyscyplinarnie zaprezentowanych tekstów. Autorzy podjęli się zadania analizy środowiska edukacyjnego i wychowawczego dziecka w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym, wprowadzenia czytelnika w świat sztuki oraz zaprezentowania sylwetki nauczyciela na tle nowych wyzwań i zmieniających się wymagań dotyczących wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej.

Część pierwszą publikacji, zatytułowaną *Środowiska edukacyjne i wychowawcze dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, otwiera ciekawy i nowator-

ski tekst Krzysztofa Ślezińskiego *Wspieranie rozwoju potencjału małego dziecka w zakresie nauki czytania i pisania* na temat nabywania przez dzieci w zgodzie z naturalnym ich rozwojem umiejętności czytania i liczenia. Autor odwołuje się do koncepcji nauczania i teorii kulturowo-historycznej L. S. Wygotskiego, do „cichej rewolucji w uczeniu się” G. Domana, do stanu wiedzy neurobiologicznej i neuropsychologicznej, koncentruje się również na metodach pracy z dzieckiem w tym zakresie. Autor analizuje rozważania na temat założeń metody M. Shichidy, zwraca szczególną uwagę na zdolności prawopółkulowe dzieci oraz na możliwości mózgu wskazane przez G. Domana.

Próbie ukazania kompetencji sześciolatek w opinii nauczycieli na podstawie własnych badań empirycznych podejmuje Aleksandra Kruszevska w artykule pt. *Nauczyciele o gotowości szkolnej sześciolatek*. Autorka prezentuje wyniki badań wskazujących na wysoki stopień rozwoju fizycznego, umysłowego i społeczno-emocjonalnego dzieci sześciolatek w środowisku miejskim i wiejskim. Zdaniem respondentów osiągają one taki poziom rozwoju, który umożliwi im podjęcie nauki w szkole i sprostanie podstawowym obowiązkom szkolnym. Reformowanie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej trwa już w naszym kraju kilkanaście lat. Dynamiczność i nietrafność decyzji podejmowanych przez resort edukacji wywołuje dyskusje i debaty we wszystkich środowiskach naukowych, wśród rodziców, nauczycieli i innych osób zainteresowanych tematem. Obniżenie wieku szkolnego w 2014 r. i kolejne planowane przedsięwzięcia związane z powrotem sześciolatek do przedszkoli w 2016 r. pociągną za sobą dalsze zmiany strukturalno-organizacyjno-metodyczne i programowe zarówno w przedszkolu, jak i w szkole. Tekst jest wartościowy pod względem empirycznym i poznawczym.

Natalia Semenowa proponuje czytelnikowi tematykę poświęconą *Wychowaniu do wartości zdrowia dzieci w wieku przedszkolnym*. Wiek przedszkolny, jak słusznie pisze Autorka, jest tym okresem w życiu człowieka, w którym najtrwalej kształtują się zachowania dotyczące zdrowia. Bogacenie wiedzy dziecka o zdrowiu własnym i innych, tworzenie warunków do promowania zdrowego stylu życia oraz nabywanie umiejętności dbania o zdrowie to podstawa edukacji zdrowotnej dziecka w przedszkolu. Poznanie możliwości własnego organizmu, czynników, które mu szkodzą lub pomagają w rozwoju, to również lepsze poznanie otaczającej dziecko rzeczywistości. Badaczka omawia zasady, metody i techniki propagowania wśród dzieci zdrowego stylu życia i prozdrowotnych form aktywności przez nauczyciela, który stanowi wzorzec właściwych zachowań. Irena Jarzyńska skupia się na inspirującej problematyce *Uwarunkowań edukacji przyrodniczej uczniów w klasach I–III szkoły podstawowej*. Ukazuje ten obszar edukacji jako wielostronny i wielofunkcyjny, kształtujący wszechstronnie osobowość ucznia. Dzięki poznawaniu przyrody nieożywionej z elementami geografii oraz przyrody ożywionej z obszernym spektrum zagadnień

biologicznych uczeń poszukuje, odkrywa, eksperymentuje i konstruuje wiedzę o otaczającym świecie. Przyjmuje rolę badacza, rozwija ciekawość, interesuje się różnymi przedmiotami i zjawiskami przyrodniczymi, dokonuje operacji umysłowych w toku aktywnych działań. I. Jarzyńska prezentuje zakres treści nauczania z edukacji przyrodniczej, ukazuje sposoby aktywizowania uczniów i zachęca ich do uczestnictwa w zajęciach przyrodniczych, podkreśla wartość i funkcję wycieczki jako formy obserwowania zjawisk i faktów w naturalnym środowisku, zwraca też uwagę na rolę i kompetencje nauczyciela. Podejmowane przez Autorkę treści należy uznać za bardzo interesujące.

W świat cyberprzestrzeni i związanej z nią aktywności edukacyjnej uczniów wprowadza czytelnika Joanna Juszczyk-Rygaleń, zapoznając go z komunikatami pytajnymi, charakteryzując środowiska komunikacyjne dostępne w cyberprzestrzeni oraz formy aktywności w tych środowiskach. Ciekawie prezentuje swoje rozważania związane z innowacyjnym ujęciem cyberprzestrzeni, omawia pojęcie pytania, które, będąc tworzywem komunikatu, zawiera elementy inicjujące aktywność. Tekst uważam za innowacyjny i niezwykle inspirujący.

Z Terapię logopedyczną dzieci w wieku przedszkolnym i jej efektami zaznajamia odbiorcę Izabela Sochacka, przedstawiając wartościowe, dwuetapowe badania eksperymentalne, których celem było określenie stopnia korekcji zaburzeń artykulacyjnych — sygmatyzmu i rotacyzmu — u dzieci sześciolletnich przez terapię logopedyczną. Po przeprowadzeniu obserwacji, wywiadu, badania mowy i badań uzupełniających postawiono diagnozę logopedyczną każdego dziecka i opracowano program terapii. Zastosowano również metody lingwistyczne, audiopedagogiczne i logopedyczne. Dokonano wnikliwej oceny artykulacji poszczególnych dzieci z grupy eksperymentalnej, a także oceniono artykulację dzieci z grupy kontrolnej, które nie były objęte opieką logopedyczną. I. Sochacka zanalizowała wyniki badań, z których wyciągnęła cenne wnioski, poszerzając dotychczasową wiedzę empiryczną z tego zakresu. *Z rodzinnymi i szkolnymi uwarunkowaniami rozwoju jednostki* zapoznaje czytelnika Andżelika Retmańczyk w tekście pt. *Biedne dziecko biednym dorosłym. Rzecz nie tylko o juwenalizacji biedy i szkolnej segregacji*. Autorka prezentuje swoje refleksje na niezwykle aktualny temat, dotyczący funkcjonowania dziecka biednego w przestrzeni szkolnej. Zwraca szczególną uwagę na niektóre czynniki utrudniające wychowanie dzieci, niezależnie od środowiska, oraz na czynniki destabilizujące wychowanie dzieci w rodzinie, które z kolei znacząco oddziałują na funkcjonowanie w szkole. Artykuł jest bardzo wartościowy i oryginalny pod względem naukowym. Aleksandra Siedlaczek-Szwed w artykule *Polska Macierz Szkolna jako instytucja społeczna* charakteryzuje działalność organizacji społecznej — Towarzystwa Macierzy Szkolnej, aktywnego w sferze oświatowo-wychowawczej na Kresach. Propagowanie przez Towarzystwo wartości opartych na więziach historycznych, na wspólnocie losów i przeżyć, sprzyjało kierowaniu

wychowanków ku dziedzictwu kulturowemu ojczyzny, było otwarte na potrzeby człowieka, uczyło szacunku i obywatelskiej postawy wobec państwa jako wspólnego dobra. Tekst inspiruje do swoistych przemyśleń.

Część drugą, zatytułowaną *Wprowadzenie w świat sztuki*, otwiera pozycja Anny Pękali *Wprowadzenie w świat kultury uczniów edukacji wczesnoszkolnej*, wyjaśniająca pojęcie kultury, prezentująca formy jej upowszechniania oraz jej znaczenie w dobie globalizacji. Edukacja dziecka, zdaniem Autorki, stanowi ucieleśnienie życia w kulturze, a nie jedynie przygotowanie do niego, jest złożonym procesem dopasowywania kultury do potrzeb jej członków oraz jej członków i rodzajów ich wiedzy do potrzeb kultury. W rozwoju umysłowym dziecka istotną rolę odgrywają interakcyjno-kulturowe oddziaływania zewnętrzne, ukazujące związek funkcji psychicznych z uwarunkowaniami kulturowymi w kontekście interakcji społecznych. Autorka ujmuje szkołę jako kategorię świata kultury gatunku ludzkiego. W skład kultury wchodzi zatem zasób wiedzy i sprawności. Uczeń rozwija się zarówno przez uczestnictwo w kulturze, jak i przez tworzenie wiedzy, czyli tam, gdzie jest miejsce na aktywne zaangażowanie, działanie i współdziałanie, na ciekawość, kreatywność i motywację do nauki. Dzięki wchodzeniu w kulturę i tworzeniu kultury formuje on indywidualną i społeczną tożsamość. Przekazywanie kultury, związanych z nią umiejętności, wartości, stylu, techniki i mądrości już od najmłodszych lat przyczynia się do wykształcenia jednostek bardziej sprawnych i aktywnych. Artykuł inspirował czytelnika do pogłębienia wiedzy na temat kultury w edukacji.

Ewa Piwońska prezentuje rozważania o twórczości rysunkowej okresu schematycznego. W swoim tekście pt. *Charakterystyczne prezentacje rysowanego domu przez dzieci w młodszym wieku szkolnym* przedstawia cykl aktualnych badań empirycznych dotyczących twórczości rysunkowej dzieci w młodszym wieku szkolnym. Analizuje dziecięce wytwory plastyczne na temat: dom — drzewo — człowiek, dokonuje jakościowej i ilościowej oceny materiału badawczego odnoszącej się do zasadniczych cech rysowanego przez dzieci domu. Wyciąga rzetelne wnioski z badań. Artykuł prezentuje duże wartości poznawcze, wzbogaca wiedzę z zakresu edukacji plastycznej. Rolę literatury i teatru w edukacji wczesnoszkolnej przedstawia w niezwykle interesujących kontekstach Irena Szewczyk-Kowalewska w publikacji *Terapeutyczna i wspierająca rola literatury i teatru w edukacji dziecka zdrowego i dotkniętego chorobą*. Autorka wykazuje siłę oddziaływania tych dwóch czynników na szeroko pojęty rozwój dziecka zdrowego i niepełnosprawnego, wnikając w głąb języka teatru, doświadczeń, form i zabaw teatralnych, funkcji literatury dziecięcej, biblioterapii — bajek psychoedukacyjnych i psychoterapeutycznych, baśni. Tekst jest interesujący i nowatorski dzięki interdyscyplinarnemu ujęciu prezentowanej problematyki.

Martyna Siembiada wkracza w tematykę aksjologicznych aspektów wartości oddziałujących na osobowość dziecka w wieku przedszkolnym. Jej refleksje

dotyczą *Oceny postępowania bohaterów literackich w oczach dzieci w wieku przedszkolnym*. Moim zdaniem tytuł ten został pod względem stylistycznym źle sformułowany. Powinien brzmieć: *Bohaterowie literaccy w oczach dzieci w wieku przedszkolnym — próba oceny ich postępowania*. Autorka w tym ciekawym artykule teoretyczno-empirycznym podkreśla rolę wychowania moralno-społecznego w rozwoju dziecka, które od najmłodszych lat na podstawie losów bohaterów literatury dziecięcej powinno umieć odróżniać dobro od zła, oceniać zachowanie i postępowanie oraz tworzyć uogólnienia i wyciągać właściwe wnioski. W umiejętny sposób wprowadza czytelnika w świat odkrywania przez dzieci wartości, uzasadniając priorytetową rolę „nośników” wartości w codziennym funkcjonowaniu i wyznaczaniu kierunku postępowania wychowanków. Anna Warzocha przedstawia *Wczesnoszkolne inicjacje czytelnicze w epoce mediów elektronicznych*. Temat ów jest niezwykle aktualny i jednocześnie trudny do interpretacji. Autorka dokonuje charakterystyki współczesnego ucznia, który dorasta i funkcjonuje w świecie szybkiego postępu cywilizacyjnego, w dobie najnowocześniejszych technologii informacyjnych, symulacji, w kulturze hiperkonsupcjonizmu i makdonaldyzacji, zaniedbując czytanie książek, kontakty z literaturą, czasopismami i sztuką słowa. Podkreśla prym mediacji cyfrowej nad obcowaniem ze słowem. Zwraca uwagę na rolę inicjacji czytelniczej, która spełni swoje zadania przy współpracy wielu środowisk i przy planowaniu różnorodnych oraz atrakcyjnych dla uczniów działań. Prezentuje badania empiryczne (kwestionariusz ankiety jako narzędzie badawcze), które mają na celu określenie charakteru działań szkolnych, inicjujących potrzeby czytelnicze uczniów, oraz ich wyniki.

Część trzecia opiniowanej publikacji, zatytułowana *Nauczyciel wobec zmieniających się wymagań edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, dotyczy specyfiki zawodu nauczyciela, stojących przed nim nowych wyzwań, zadań i funkcji. Jego osobowość, start zawodowy, kompetencje, autorytet oraz postawa ideowo-moralna odgrywają decydującą rolę w procesie nauczania i wychowania dziecka w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym. Współczesny efektywny nauczyciel to osoba umiejąca dostrzegać i rozwiązywać problemy, kierować samodzielną pracą uczniów, wykazująca gotowość do podejmowania ryzyka, wykonująca swoją pracę z pasją oraz odznaczająca się profesjonalizmem i talentem pedagogicznym. Edyta Sadowska w artykule pt. *Być uczniem i nauczycielem — wczoraj i dziś. Bliżej pedagogiki współbycia* podejmuje ciekawą próbę analizy doświadczeń życia szkolnego ucznia i nauczyciela po 1939 r. Przez eksplorację wspomnień dwóch podmiotów włącza się w dyskurs o współczesnym modelu edukacji i wychowania w wymiarze wzajemnego uczenia się, personalizacji działań i pedagogiki współbycia. Autorka porusza kwestię idei szkolnictwa na obczyźnie na tle współczesnych dociekań pedagogicznych, przeprowadzając analizę porównawczą. Podkreśla znaczenie oddziaływań interpersonalnych, koncepcji i poglądów na edukację, mogących być inspiracją do poszukiwań roz-

wiązań dla pedagogiki serca, dialogu itp., przypomina także czytelnikowi tak ważny dla naszego kraju traumatyczny okres drugiej wojny światowej, w którym podejmowano działalność edukacyjną.

Interesujące refleksje na temat twórczego nauczyciela prezentuje Dorota Gęb u ś w publikacji *Ideal a rzeczywistość — twórczy i typowy nauczyciel w opinii przyszytych pedagogów*. Autorka przedstawia obraz twórczego i typowego nauczyciela w świetle przeprowadzonych badań. Jej zdaniem we współczesnej szkole dominuje ten drugi model. Dokonuje analizy porównawczej obu modeli, odwołując się do orientacji behawiorystycznej oraz humanistycznej. Zwraca uwagę na sztywność, pasywność, odtwórczość, brak podejmowania nowych zadań i wyzwań przez nauczycieli, a także na ich aktywność, twórczość, pomysłowość, talent pedagogiczny, profesjonalizm i kompetencje oraz niezależność i samodoskonalenie. Tekst jest klarowny i przejrzysty. W kulisy wolontariatu studenckiego wprowadza czytelnika Marta G o r z a ł k a, omawiając działanie ogólnopolskiego programu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności PROJEKTOR w artykule *PROJEKTOR — wolontariat studencki jako przygotowanie do zawodu nauczyciela*. Autorka podkreśla trudności z dostosowaniem się kandydatów na nauczycieli do coraz wyższych wymagań, jakie się im stawia. Początków tych problemów upatruje już w okresie studiów. Zwraca szczególną uwagę na: przygotowanie teoretyczno-praktyczne, nabywanie merytorycznie i metodycznie wartościowych kompetencji, skuteczność wiedzy uzyskiwanej na studiach wyższych, komunikację interpersonalną, małą liczbę godzin przeznaczonych na praktykę pedagogiczną, brak nacisku na doskonalenie się i doksztalcanie pedagogiczne. Wartościową część artykułu stanowi charakterystyka prężnie działającego programu wolontariatu studenckiego PROJEKTOR, który ma na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci mieszkających na wsi. Studenci aktywnie działają w ramach tego programu, przekazując wiedzę oraz pozytywne wzorce, i własnym przykładem zachęcają uczniów do dalszego harmonijnego rozwoju oraz aktywnego uczenia się. Autorka prezentuje interesujące badania empiryczne, ukazuje zalety działalności studentów w tym programie, wyciągając trafne wnioski.

Dydaktycznym pomiarem edukacyjnych osiągnięć uczniów jako wyzwaniem dla nauczyciela edukacji elementarnej zajął się Michał K o w a l e w s k i, postrzegający ów pomiar jako sprawdzian i ocenę efektów edukacyjnych w konsekwencji przypisywania uczniom klas I–III różnych symboli. Każdy okres życia ludzkiego ma swój specyficzny urok i przynosi całą masę niezbędnych do dalszego funkcjonowania doświadczeń. Młodszy wiek szkolny odgrywa konstytutywną rolę w dalszej biografii człowieka. Przygotowuje do wszechstronnego kształcenia ustawicznego. Podjęcie nauki w szkole wymaga od ucznia ogromnego wysiłku. Zdobywa on wiele doświadczeń, boryka się z trudnościami, przeżywa sukcesy i porażki. Szkoła stawia dziecko przed licznymi zadaniami. Nie wszystkie

są dla niego interesujące czy też łatwe do wykonania. Spotyka się z różnymi formami oceniania, które od tego momentu zaczynają nabierać nowego znaczenia. Ocenianie jako trudne wyzwanie dla nauczyciela wymaga — zdaniem Autora — przede wszystkim ciągłości i ujawniania możliwości rozwojowych ucznia, wspomagania jego dalszego rozwoju przez systematyczne diagnozowanie osiągnięć oraz wykorzystywania metod obserwacyjnych. Tekst jest niezwykle interesujący, pogłębia wiedzę o systemie oceniania uczniów klas młodszych. *Analizy cech charakterystycznych pedagoga, determinujących twórczy rozwój wychowanka* dokonał w swym artykule Oleksander Semenov. Zaprezentował on model współczesnego pedagoga związanego z pozaszkolną instytucją edukacyjną (na przykładzie ukraińskim) jako twórczej jednostki o zdolnościach intelektualnych, wyposażonej we wzorcowe cechy osobowościowe, odznaczającej się elastycznością i otwartością umysłu, a także krytyczno-emancypacyjną umiejętnością interpretowania rzeczywistości, systematycznie poszukującą innowacyjnych rozwiązań. Tekst wpisuje się w międzynarodową problematykę dotyczącą działalności nauczycieli na terenie Ukrainy, co z pewnością zainteresuje odbiorcę.

Z wielkim zainteresowaniem przeczytałam artykuł pt. *Elektroniczne formy współpracy nauczycieli z rodzicami w dobie przyspieszenia cywilizacyjnego* autorstwa Marii Janukowicz, wchodzący w skład trzeciej części omawianego tomu. Autorka prezentuje bezpośrednio i pośrednio (elektroniczne) formy współpracy nauczycieli z rodzicami. Zapoznaje czytelnika z pojęciem współpracy, dokonuje charakterystyki typowych i najbardziej popularnych bezpośrednich form współpracy, przedstawiając ich cele, zadania oraz rolę, a także wnikliwie omawia pośrednie formy kontaktów z rodzicami, typu: kontakty telefoniczne, e-maile, e-dzienniki. Wskazuje na nową jakość partnerstwa edukacyjnego, związaną m.in. z wirtualną rzeczywistością, z innowacyjnym kształtem współpracy i komunikacji między trzema podmiotami edukacyjnymi oraz z nowymi ścieżkami interpersonalnych kontaktów elektronicznych. Owa jakość, jak podkreśla M. Janukowicz, nie zastąpi jednak osobistego kontaktu i współdziałania uczniów, nauczycieli i rodziców. Agnieszka Leszcz-Krysiak w publikacji *Kompetencje nauczyciela klas I–III do realizacji edukacji zdrowotnej* zwraca szczególną uwagę na jakość i wielość kompetencji psychologiczno-specjalistycznych pedagoga wczesnoszkolnego w kontekście realizacji treści z zakresu wychowania fizycznego z edukacją zdrowotną. Nauczyciel jako podmiot procesu edukacyjnego warunkuje edukację zdrowotną, która stanowi integralny składnik kształtowania osobowości dziecka w młodszym wieku szkolnym, prezentuje pełną gotowość zawodową do osiągnięcia satysfakcjonujących go efektów z tego obszaru edukacyjnego. Autorka akcentuje: umiejętność diagnozowania przez nauczyciela środowiska, zdolność prakseologiczną do współdziałania ze środowiskiem na rzecz zdrowia, organizację, różnorodność podejmowanych działań, realizację i ewaluację procesu nauczania w tym zakresie. Zaprezentowany tekst

angażuje czytelnika za sprawą atrakcyjnej tematyki oraz wyrażanych w nim refleksji.

Tom zamyka artykuł pt. *Dziecko w obliczu wyzwań współczesnego świata* Kornelii S o l i c h, która ukazuje różne przestrzenie życia współczesnego dziecka — wartościowe i destruktywne. Dynamiczne zmiany, zachodzące w różnych sferach życia, oddziałują na sytuację dziecka i przekształcają obraz dzieciństwa, jakże znaczącego w dalszych etapach rozwojowych i edukacyjnych. Autorka trafnie wskazuje raczej na prymat cyfrowego świata, umiejętności wykorzystania zdobytych informacji aniżeli na konstruowanie wiedzy w procesie nauczania i uczenia się. Zapoznaje czytelnika z dzieciństwem globalnym, komputerowym, telewizyjnym, sterowanym reklamą, tabletowym, hi-tech. Ukazuje ścisły związek współczesnego dzieciństwa z mediami. Tekst jest innowacyjny i inspirowany do podjęcia dyskursu w różnych środowiskach, przedstawia dużą wartość poznawczą.

Reasumując, uważam, że wybór tematu publikacji i podjętej w niej problematyki jest aktualny, ważny i ciekawy. Wszystkie zaprezentowane artykuły są niezwykle interesujące i trafnie dobrane w sensie poznawczym. Przedstawione w nich treści oscylują między doniesieniami i opracowaniami naukowymi a przytoczonymi wynikami badań, które stanowią niezwykle cenne źródło dla pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Autorzy temu zaprezentowali innowacyjne spojrzenie na ucznia i nauczyciela, na środowiska wychowawcze i edukacyjne, inspirująco wprowadzili w świat sztuki, przedstawiając wieloaspektową i wielokierunkową problematykę z zakresu procesu uczenia się, nauczania i wychowania, przeobrażeń paradygmatycznych i faktów społeczno-kulturowych. Zawartość treściowa temu świadczy o dogłębnej znajomości podjętej tematyki i rozumieniu zjawisk, znajdujących odbicie zarówno w teorii, jak i praktyce edukacyjnej. Koherentność i czytelność oraz jasność i precyzja przekazu należą do zalet omawianej książki. Publikacja stanie się cennym uzupełnieniem dotychczasowych opracowań. Jej odbiorcami mogą być kandydaci do zawodu nauczycielskiego, czynni zawodowo nauczyciele przedszkolni i wczesnoszkolni, pedagodzy szkolni, terapeuci, pracownicy oświaty, rodzice i wszyscy inni zainteresowani tematem.

Jolanta Karbowniczek
Akademia Ignatianum w Krakowie